

СТИЛІСТИКА. ТЕКСТОЛОГІЯ

УДК 811.161 Боровиковський

І. Є. Богданова

УКРАЇНСЬКИЙ ПРОСТІР У МОВНІЙ КАРТИНІ
СВІТУ ЛЕВКА БОРОВИКОВСЬКОГО

У статті досліджено екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники творення мовного образу простору в ліриці зачинателя українського романтизму Левка Боровиковського, харківського поета-романтика 20-40-х рр. XIX століття. Визначено своєрідність художнього світу митця з огляду на тогочасні культурно-історичні умови й особистісні характеристики поета. Особлива увага сконцентрована на формуванні авторської концепції світу та мовних засобах її вираження, на новаторських досягненнях у малюванні просторових реалій у романтичній поезії.

Ключові слова: мовна картина світу, простір, просторові реалії, мовний образ простору, романтична лірика.

Bohdanova I. Ye. Ukrainian Space in the Linguistic Worldview by Levko Borovykovskiy.

The article aims to investigate the extralinguistic and intralinguistic factors of the creating linguistic image of space in the lyrics by a Kharkiv poet Levko Borovykovskiy. It is highlighted that the issue of the linguistic expression of space in Ukrainian poetry is relevant and multifaceted, because it provides valuable text materials for understanding not only literature, language and aesthetics phenomena, but also the mentality of the nation.

The author determines the originality of the artistic world of the poet from the perspective of the historical and cultural conditions of that time and characteristics of Levko Borovykovskiy's personality. Particular attention is focused on the formation of the artist's worldview and the language means of its expression, the innovative achievements in the field of representing spatial realities in the romantic poetry.

It is shown that in the Levko Borovykovskiy's linguistic worldview Ukrainian space is expressed by several lexical-semantic groups, which represent all aspects of the traditional space characteristic. The author identifies that it is mainly idyllic, associated with the image of the native countryside as well as in other romanticists' creative works of that time.

The investigation of the issue gives grounds for the analysis of the formation of the poetic style of Ukrainian literary language and certain generalizations about the development of its lexical-semantic system in the considered period — one of the significant stages in the history of Ukrainian literary language.

Key words: linguistic worldview, space, spatial realities, linguistic image of space, romantic poetry.

Кінець XVIII — початок XIX століття, як відомо, — це епоха формування української нації. Нові суспільно-історичні тенденції, які з'явилися в цей період, засвідчили активізацію національного культурного життя в Україні, появу нових явищ, що провіщали утвердження романтичного напрямку. Саме романтизм, з одного боку, активував національну свідомість у народів Європи, апелюючи до об'єктивних засад формування нації (історія, героїка, мова), з другого, посилив суб'єктивність та індивідуальність мистецтва. «Художньо-естетична суб'єктивізація творчого процесу, — коментує

О. Маленко, — спирається на світоглядні інтенції романтизму, який актуалізував індивідуальне самовираження митця, піднісши суб'єктивно-експресивну естетику на найвищий щабель творчої реалізації особистості» [8, с. 177].

Романтизм виявився поштовхом до формування національно спрямованого мистецтва з його естетикою і відтворюваними у тексті реаліями національного геокультурного ландшафту, одним із компонентів якого став фізичний простір. Просторовість романтичної поезії, її тяжіння до концептуалізації національного топосу пояснюється тим, що вся історія України творилася на теренах і землях, які ставали аренами битв за утвердження її окремішності й свободи від соціальних утисків.

«Проблема мовного вираження простору в українській поезії є актуальною і складною, вона заслуговує пильної уваги дослідників, бо дає цінні матеріали для розуміння не тільки явищ літератури, мови, естетики, а й того, що сьогодні ми називаємо ментальністю народу», — слушно наголошує Л. Лисиченко [7, с. 6].

Мета статті — прокоментувати екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники творення мовного образу простору в ліриці зачинателя українського романтизму Левка Боровиковського, харківського поета-романтика 20-40-х рр. XIX століття. Завданням статті є визначення своєрідності художнього світу митця з огляду на тогочасні культурно-історичні умови й особистісні характеристики поета.

Левко Іванович Боровиковський (1806 -1889) був одним із перших яскравих представників харківської школи романтиків, який навчався у Харківському університеті задовго до бурхливого захоплення романтизмом у широких культурних колах. Ще за життя Левка Боровиковського критика визнала новаторське значення його творчості, красу і силу його поетичного слова. «Мова його, — говорив І. Франко, — чиста й гарна». Поет щедро використовує народну лексику, лаконічно змальовує пейзажі [11, с. 8]. Євген Гребінка, високо оцінивши баладу «Козак», писав: «Это доказательство, что украинцы начинают (в добрый час) чувствовать самобытность своей литературы, Боровиковский в «Козаке» неподражаем; он облагородил язык малороссийский...» [9, с. 12].

Мова творів Л. Боровиковського досі привертала мало дослідницької уваги, однак все ж маємо кілька спроб дослідження окремих питань його лінгвопоетики. Дослідники творчості митця (І. Айзеншток, А. Деркач, С. Крижанівський, М. Кузьменко, І. Лучник, П. Ротач, В. Святовец та ін.) відзначають, що вже в ранніх віршованих спробах поет майже повністю звільняється від бурлеску, наполегливо прагне ввести в українську поезію новий романтичний стиль. Це прагнення не могло не позначитися й на мові творів письменника.

Справді, своїми творами Л. Боровиковський довів, що українською мовою можна передати не тільки жартівливо-смішне. Людина високої освіченості й широко обізнана у світовій літературі, Л. Боровиковський значну увагу приділяв перекладам з інших мов на українську, вважаючи, що саме переклад є одним із джерел вироблення стильових особливостей української лексики в процесі пошуків відповідників до книжних поетичних слів інших мов. У своїх творах поет звертається до фольклору, але разом із тим шукає

шляхи до стилістичної обробки української мови, що виявляється, зокрема, у відборі лексичного матеріалу: елімінація лексики згрубілої й просторічної і концентрація лексики абстрактної, поетичної.

«Думка хибна, ніби мова малоросійська здатна лише для вислову смішного і низького», – пише Л. Боровиковський у листі до М. Максимовича [13, с. 89] й ілюструє думку матеріалами зі своїх лексикографічних пошуків.

Літературний доробок Л. Боровиковського в контексті літератури XIX століття значний і багатогранний. Окремою збіркою були видані тільки байки, але вони принесли йому славу визначного українського письменника-байкаря. Творчий спадок Л. Боровиковського становить понад 70 поетичних творів. У «Реєстрі моїх п'єсам», доданому до листа І. Срезневському від 24 вересня 1834 р., сам поет подає назви близько 80 віршів, згрупованих за жанровими ознаками (балади, пісні, думи, переклади). Проте за життя письменника було надруковано в різних періодичних виданнях і збірках лише 13 поезій, а ще 13 збереглися в автографах, що були опубліковані вже в наші дні. Доля решти творів невідома.

Новаторства «власних спроб» не міг не побачити і сам поет, зазначає І. Айзеншток. В одному з листів до І. І. Срезневського Л. Боровиковський відзначав у своїх творах «ту новизну, яка, здається, досі була недоступною для малоросійських поетів, – це серйозність, всупереч несправедливому поглядові, що малоросійською мовою, крім жартівливого, смішного, – нічого написати не можна» [1, с. 28]. В іншому місці цього ж листа Л. Боровиковський зазначає, що «скористався словесним скарбом, вивчаючи від колиски це ... сильне наріччя – чадо слов'янської мови» [1, с. 28].

М. Т. Яценко зазначає, що у творах Л. Боровиковського «помітна вже суб'єктивна позиція автора, спроба надати народно-міфологічному матеріалові певної організації, внести в нього художню ідею» [14, с. 6]. До таких належать вірші-балади Л. Боровиковського «Маруся» (1829) та «Заманка» (1832), де «в першому фантастично-містичне витіснено у сферу сновидіння, а в другому постає як прояв незнищеного природного начала, теж по суті позбавленим містики» [14, с. 16].

І. Айзеншток у своїх дослідженнях підкреслює, що «від ранніх своїх наслідувальних творів Л. Боровиковський переходить до оригінальної творчості. Протягом ряду років він, за власним зізнанням, «займається Мало-росією» «у словесному її значенні»: збирає народні пісні («ніким і ніде ще не видані»), прислів'я й приказки, повір'я та ін. Сам поет із цього приводу пише: «Поезія народних пісень, забобонний побут моїх земляків... дотепність повір'їв, забобонів, – усе це, – пише він, – становить багатий скарб для балад, легенд, дум: джерело незаймане» [1, с. 27].

Ставлення Л. Боровиковського до використовування у власній творчості цього «багатого скарбу» співзвучне в російській літературі зі ставленням до фольклору П. О. Катеніна, який заперечував культивування В. Жуковським і його послідовниками механічного перенесення на російський ґрунт інтернаціональних поетичних сюжетів, без найменшого врахування, що саме й куди переноситься, а також вимагав від поета «надавати перевагу поезії своїй, вітчизняній», пояснюючи цю вимогу тим, що «гарний твір

такого типу може досягти більшої досконалості, ніж всякий інший, – своє ближче за чуже. Поет із ним познайомиться швидше, зобразить вірніше й сильніше» [1, с. 28].

У баладах Л. Боровиковського широко введений український фольклорний матеріал. Так, у баладі «Ой не ходи, Грицю, та на вечорниці» використано народну пісню, дуже поширену по всій Україні; у баладі «Чорноморець» варіюються не менш відомі пісні про загибель козака на чужині; у баладі «Ледащо» розробляється відомий з багатьох фольклорних джерел мотив продажу козаком душі чорту, причому дія несподівано переводиться в зовсім реальний план: сцена появи нечистої сили виявляється лише сном. Цей прийом дуже характерний для української народної поезії.

Як зазначає Д. Чижевський, Л. Боровиковський «зв'язаний із традицією класицизму, обізнаний із античною літературою. У творах поета відчувається короткий, стилістичний, дотепний, серйозний – виточений стиль просвіщенця Красіцького плюс стислий народний стиль приказок, прислів'їв» [12, с. 343]. Д. Чижевський вказує на вульгарну часом надмірну народність творів Л. Боровиковського і разом із тим на цілий ряд авторських знахідок – стилістичну влучність уживання епітетів без іменників, оригінальність перекладів творів Горація, Міцкевича, Пушкіна, Жуковського. «Романтичний стиль творів Л. Боровиковського простежується й у мові, – підкреслює Д. Чижевський, – поважна мова, нахил до вживання народної пісні, помірковане звертання до здрібнених слів (властивих народній мові), уживання типових народно-поетичних епітетів (*ясний сокіл, сірії гуси, білі лебеді, широке поле, чорна хмара, терен колючий, висока могила*), пісенний паралелізм двох образів: понад полем, понад гаєм туман налягає; нахил до короткого, афористичного виразу, без зайвої волохатини» [12, с. 373-376].

Протягом багатьох десятиріч поета Л. Боровиковського в очах читачів характеризував другорядний у доробку письменника жанр – байки, а найбільш значна в ідейно-художньому відношенні частина його поетичної спадщини залишалась майже невідомою. У цьому розумінні доля творчої спадщини Л. Боровиковського характерна для української поезії I половини XIX століття, коли до друку випадково потрапляли іноді далеко не кращі твори, а багато з того, що заслуговувало на увагу, лишалось невідомим. Л. Боровиковський у ранній період творчості був пов'язаний із традиціями народнопісенними. Тому в мовному плані, як і в художньому зображенні простору, він не зрікає традицій. Він був людиною освіченою, добре обізнаною з тогочасною літературою, ситуацією в Україні, перебував у вирі літературного життя, цим і зумовлюється, з одного боку, його глибока повага до народної поезії, а з другого – пошуки нових форм мовного зображення.

Серед факторів, які формували поетичну картину світу Л. Боровиковського, можна визначити як зовнішні, так і внутрішні. До зовнішніх відносно виховання, суспільно-історичні умови, у яких жив і творив поет, освіту, літературні традиції. Внутрішні фактори – це психологічні особливості поета – психотип, темперамент, лінгвоментальність.

Відомо, що український романтизм не був явищем ізольованим у світовій літературі, тому в ньому було чимало спільних мотивів і сюжетів, що

відрізнялися переважно обстановкою й дійовими особами, що відбивали місцеві умови України. Дуже поширеною є думка про наслідувальність українського романтизму: мовляв, оскільки український романтизм з'являється за часом пізніше, ніж російський та польський, то в ньому спостерігається наслідування цих останніх, які своєю чергою наслідували західні зразки. Однак варто знати, що романтики, виховані в Харківському університеті, мали й безпосередні зв'язки з німецьким романтизмом: в університеті працював ряд професорів із Німеччини, яких рекомендував Гете. Тож існувало й середовище для сприйняття європейських традицій безпосередньо. Це не заперечує існування тісних зв'язків із романтизмом російським та інших народів [2, с. 66].

У творчості Л. Боровиковського спостерігається тенденція наближення до реалістичної мовної лінії, на що звернув увагу ще Г. Левченко: «Для переробки Л. Боровиковського характерна близькість до реалістичної мовної лінії, словесні образи побудовані на основі народної поетичної і розмовної мови. Л. Боровиковський, залишаючи майже незмінними сюжет й ідейну постанову «Светланы» В. Жуковського, у мові йде в бік реалізму». Більшість слів тієї ліричної функції, що в російській поезії були виявом «сердечного чувства и воображения», тобто слова-назви настроїв, ансіологічно марковані слова, що виражають певну піднесеність і надають таємничої тональності, які вживаються як натяки на основний настрій (тривожне чекання долі, страх, туманні почуття), здебільшого в Л. Боровиковського виражаються назвами реальних явищ, узятих із розмовної мови або з народної поезії. Це особливо помітно при порівнянні поем «Светлана» В. Жуковського й «Маруся» Л. Боровиковського.

Романтична таємнича картина природи в «Светлане»: *Тихо светится луна В сумраке тумана...*, у тексті Л. Боровиковського подається майже без емоційного забарвлення: *Темно. Місяць під ліском В хмари завернувся*. Конкретна назва «під ліском» знімає з картини флер таємничості.

Книжно-піднесене слово «обитель», що визначає умовне невизначене місце *Где, в какой ты стороне? Где твоя обитель?* зовсім зникає у Л. Боровиковського і замінюється словами, що виражають, хоч дальній, але милий простір: *В дальній милій стороні - Де, чи жив мій милій?*, а романтичний «мирний уголок» *Брезжит в поле огонек, Виден мирный уголок Хижины под снегом* замінений більш конкретним і реальним словом «хутір»: *На поли озонь блищитъ, Між замети стоїть Хутирок чималий*. Слова ж «між замети стоїть» надають образів ще більшої конкретності, переносячи подію з умовно романтичного в реалістичний світ.

Отже, ми бачимо, що мова твору Л. Боровиковського відрізняється конкретністю, наявністю слів, що виражають конкретні реалії, а не умовно поетичні слова. Нарешті характерне для романтичної поезії Жуковського пасивне звернення по допомогу: *Я молюсь и слезы лью, Утоли печаль мою, Ангел-утешитель* у Л. Боровиковського замінено питальними реченнями, що виражають реальні роздуми і справжній драматизм: *Що робити, куди піти? Де я помандрую?*

Отже, в особливостях мови Л. Боровиковського помітні риси, властиві письменникам реалістичного стилю: він значною мірою відходить від

умовно романтичних мовних засобів і звертається до слів реалістичної фольклорно-побутової мови. Суб'єктивні туманні переживання Світлани в образі Марусі прояснюються, конкретизуються через уживання слів і образів, властивих народній мові й народній творчості. Багато з того, що в Жуковського подано як ідеальне і містичне, у Л. Боровиковського перевтілюється в матеріальне, чуттєве, що виражається й словами з більш конкретною семантикою, близькими до розмовного стилю.

Л. Боровиковський, як й інші українські романтики його часу, засвоюючи зовнішню форму українського фольклору, прагнув сповнити свої твори новим романтичним змістом. Г. Левченко свого часу писав про мову Л. Боровиковського і його сучасників: «Від сумлінного уживання мови й образів народної творчості «Маруся» Л. Боровиковського не стала справжнім народним твором, хоч переробка ця має чимало ознак стилю української народної поезії. Твори тих письменників 30–40 рр. XIX століття, які з найбільшою послідовністю перенесли у свою творчість образи, лад мови народної творчості, формою часто дуже нагадували народні твори. Але наслідування в писаній художній літературі мови і поетики народної творчості, так само як і вибір сюжетів на українські народні теми, ще зовсім не робили ці твори справді народними. По духу, по ідеї ці твори були далекі від народних дум і сподівань» [5, с. 106–107]. Однак, на нашу думку, автор наведених слів даремно докоряє поетам того часу: тут не стояло питання про написання «народних» творів, завдання було протилежне – ввести народну мову до сфери авторської «високої» поезії.

І Левко Боровиковський дав зразки українських ліричних творів, утвердив жанр балади, майже позбавивши її бурлескних елементів. Йому належать і переспіви та переклади, при цьому він звертався, як зазначають дослідники, до поетів романтичного світобачення – В. Жуковського, О. Пушкіна, А. Міцкевича. Його твори «є вагомим внеском у становленні українського романтизму» [4, с. 33].

Л. Боровиковський, характеризуючи сучасні йому літературні та мовні процеси, зазначав, що використання ресурсів народної пісні для нових літературних явищ – найхарактерніші особливості перших українських романтиків. За романтичною системою мовних і художніх засобів, кожен народ, як єдине ціле, має свій ідеал. Цей ідеал зумовлений і є вираженням життя, характеру народу і становить зміст творчості.

У поезії Л. Боровиковського найбільш повно знаходить художнє вираження ідилічний простір і традиційна лексика для його відображення: *поле, степ, сад, річка, хвиля, ліс, гай, левада, очерет; хмари, місяць (молодик), Скрізь сідий туман наліг на широке поле»* [10, с. 46], *«В чистім полі куц рокити – Під куцем козак убитий»* [10, с. 47], *«Степ кругом синіє»* [10, с. 43], *«В леваді пісеньок співають косарі»* [10, с. 40], *«І ліс очнувшись, захитавсь»* [10, с. 39], *«Понеси, сердита хвиля, Сльози на чужину»* [10, с. 39], *«Ватагами ходили хмари, Між ними молодик блукав, Вітри в очеретах бурхали, І Псьол стогнав і клеотав»* [10, с. 38], *«День сіріє, за ліском, Жовтий місяць зникнув»* [10, с. 46].

Для змалювання цих просторових реалій Л. Боровиковський використовує мовно-виражальні засоби, типові для народної творчості: здібніло-пестливі форми слів, постійні епітети, звертання.

Уживання *здрібніло-пестливих* форм іменників, як відомо, є традиційним для української мови взагалі, і для усної поетичної творчості зокрема: *озеречко, житечко, калинонька, ярочок, доріженька, стежечка* тощо. Тому в поезії Л. Боровиковського і поширені пестливі форми іменників, що позначають простір і просторові реалії: *хутирок, річечка, садочок, хмарка, зірочка: В хутирку змовкло, заніміло* [10, с. 45], *А в садочку іній ліг* [10, с. 46], *Під боком річечка лепече* [10, с. 40], *Блисне зірочка* [10, с. 40]. Уживання подібних форм виражає душевний стан, емоційне ставлення поета до рідного простору й кожної реалії в ньому. Пестливі форми характеризують і внутрішній емоційний світ поета, риси його психічного складу.

Характерною ознакою народнописенної мови є, як відомо, звернення до всього, що оточувало людину, як до живої одухотвореної істоти. Це знаходить відображення в «раннього» Л. Боровиковського у звертаннях до просторових явищ як до живої істоти: *Повій, вітре, повій, буйний, Повій, з того краю* [10, с. 38], повтори синтаксичних конструкцій: *Понеси, сердита хвиля, Сльози на чужбину, Розступись, вода – в тобі я Погублю все горе...* [10, с. 38].

Серед традиційних народнописених мовних засобів зображення художнього простору особливе місце у творчості Л. Боровиковського належить постійним епітетам: *чисте поле, круті береги, чорная хмара, бистрий Дунай, синій Дунай, широке поле*. Серед таких епітетів більшість характеризує об'єктивний простір (*чисте поле, бистрий Дунай, синій Дунай, широке поле*), однак є і такі, що виражають ставлення ліричного героя до об'єкта (*чужа сторона*) або співзвучні внутрішньому станові героя.

Аналізуючи використання постійних епітетів в авторській українській поезії, С. Я. Єрмоленко пише: «Фольклорний струмінь в індивідуальній творчості письменників, як правило, асоціюється з наявністю в їхній мові таких постійних епітетів, як *буйний вітер, бистра вода, вороний кін, зелений дуб, гай, садок, зелена діброва, ліщина, зелене жито, кам'яна крута гора, крутий берег, сивий голуб, сиві воли, широкий степ, широка долина, ясний місяць, ясна зоря* тощо» [3, с. 77].

У мові Л. Боровиковського традиційні епітети можуть втрачати свою умовність і в певному лексичному оточенні сповнюються конкретного змісту, виражаючи ознаки місця дії, реалістичний пейзаж. Це пов'язане з тим, що Л. Боровиковський «в особливостях своєї мови наближається до письменників реалістичного стилю: він відходить від романтичної фразеології і наближається до образів реалістичної фольклорно-побутової мови» [5, с. 106]: *В чистім полі куц рокити Під куцем козак убитий* [10, с. 47], *В чистім полі дві тополі* [10, с. 75], *Дніпр з крутими берегами* [10, с. 67], *Постіль мені буде – широкі поля, А чорная хмара покриє* [10, с. 66], *Неси мене, коню, За бистрий Дунай* [10, с. 59], *Дві ясні зірки* [10, с. 60], *Буйний вітер з дальніх сторін Хвилю наганяє* [10, с. 66], *Місяцю ясний – не їдь ти далеко Кін під тобою вороний сумує – Кін вороненький недоленку чує* [10, с. 70], *зелененький барвіноньку* [10, с. 77], *Чи в зелений садок Подихне вітерок* [10, с. 77].

Частина епітетів виражає, як бачимо, певною мірою умовний, узагальнений простір *Дніпр з крутими берегами, За бистрий Дунай, зелененький барвіноньку*, в інших він конкретизується назвами предметів (дві тополі), де наявність слів *дві тополі* суперечить епітетові *чисте поле*. Конкретизація

сполучень із постійними епітетами може відбуватися й за рахунок введення в простір постаті ліричного героя у формі займенника *мене: мені постіль буде – широкі поля; неси мене, коню* чи конкретизуючих цей простір обставин *Буйний вітер з дальніх сторін*.

Отже, український простір у мовній картині світу в Л. Боровиковського виражений кількома лексико-семантичними групами, які фактично представляють усі аспекти характеристики традиційного художнього топосу. Простір у Л. Боровиковського, як і в інших романтиків цього часу, переважно ідилічний, пов'язаний із відображенням рідних просторів, сільської місцевості.

З огляду на внесок Л. Боровиковського в розвиток української романтичної поезії, його з повним правом можна назвати зачинателем романтизму в національній літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Айзеншток І. Я.** Українські поети-романтики // Українські поети-романтики 20–40 років XIX століття / підгот. текстів, приміт., упоряд.: Б. А. Деркач, С. А. Крижанівський; вступ. ст. І. Я. Айзеншток. К.: Дніпро, 1968. С. 55.
2. **Богданова І. Є.** Біля джерел українського романтизму: монографія Харків: УЦЗУ, 2008. 155 с.
3. **Єрмоленко С. Я.** Фольклор і літературна мова. К.: Наук. думка, 1987. 248 с.
4. **Комаринець Т. І.** Ідейно-естетичні основи українського романтизму (Проблема національного і інтернаціонального). Львів: Вищ. школа, 1983. 223 с.
5. **Левченко Г. А.** Нариси з історії літературної мови першої половини XIX ст. К.; Х.: Рад. школа, 1946. 163 с.
6. **Лисиченко Л. А.** Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 191 с.
7. **Лисиченко Л. А., Скорбач Т. В.** Мовний образ простору і психологія поета: Наук. монографія. Х.: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2001. 160 с.
8. **Маленко О. О.** Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклорудо постмодерну): Монографія. Х., 2010. 488 с.
9. **Твори Л. Боровиковського.** Критична література. Повне зібрання творів: Балади, пісні, думи, байки й прибаютки, приказки та загадки, твори й переклади російською мовою, листи. К.: Наук. думка, 1967. С. 265–270.
10. **Українські поети-романтики.** Поетичні твори: зб. / М. Л. Гончарук, М. Т. Яценко. К.: Наук. думка, 1987. 588 с. Дожовтнева укр. літ.-ра.
11. **Франко І.** Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу / Франко І. Твори: у 20-ти т. К.: Держлітвидав України, 1955. Т. 17.: Літ.-крит. статті. С. 280–292.
12. **Чижевський Д. І.** Історія української літератури. Вид. центр «Академія», 2003. 568 с.
13. **Шевченко Л. І.** Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу: Монографія. К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2001. 478 с.
14. **Яценко М. Т.** Українська романтична поезія 20–60-х років XIX ст. / Українські поети-романтики. Поетичні твори: зб. К.: Наук. думка, 1987. С. 5–36. Дожовтнева укр. літ.-ра.

Богданова Ірина Євгенівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України. Вул. Чернишевська, 94, м. Харків, 61023, Україна.

tel. +38-050-402-36-42

E-mail: i_bogdanova@ukr.net

http://orcid.org/0000-0003-2630-0143

Bohdanova Iryna Yevheniivna – Ph.D. in Philology, Associate Professor, Head of the Language Training Department, National University of Civil Protection of Ukraine. Chernychevska Str., 94, Kharkiv, 61023, Ukraine.